

ЎЗБЕКИСТОНДА ҚИШЛОҚ ЖОЙЛАРИДА ЗАМОНАВИЙ УЙ-ЖОЙЛАРНИ ҚУРИШ БЎЙИЧА АМАЛГА ОШИРИБ КЕЛИНАЁТГАН ТАДБИРЛАР

Худойбердиев Ф (СамДУ 2-босқич магистри)
Мамарахимов Х.М. (СамДУ)

Аннотация

Қишлоқ жойларида замонавий уй-жойларни қуриш тадбирлари мамлакат миқёсидаги умуммиллий ҳаракатга айланди. Ушбу мақолада қишлоқ жойларда намунавий лойиҳалар асосида уйларнинг қурилиш жараёни, унинг мамлакат тараққиётидаги аҳамияти ҳамда бундай улкан тадбирларнинг ҳозирги кундаги натижалари хусусида маълумотлар ёритилади.

Ватанимиз тараққиётида тутган ўрни ва аҳамияти бекиёс бўлган қишлоқ аҳлининг ҳаётин замонавий мезонларга жавоб берадиган даражага кўтариш ва қишлоқ инфратузилмасининг ривожига ривож кўшиш, унинг самарадорлигини ошириш бугунги кунда энг долзарб ҳаётнинг ўзи талаб қилаётган муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Шу боисдан ҳам қишлоқда уй-жой қуриш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантиришни жадаллаштириш дастурининг пухта ижросини таъминлаш мамлакатамизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг муҳим устувор йўналишлари қаторга киритилди. Яъни қишлоқларда ҳаёт сифати, аҳолининг ижтимоий-сиёсий ва маданий савияси, онги ва фуқаролик масъулияти ошишининг мустаҳкам ташкилий асосга қўйилиши замонавий уй-жойлар қурилишига алоҳида эътибор қаратилиши муҳим ўрин тутмоқда. Бунда, белгиланган вазифаларни мутасадди шахсларнинг тушуниш ва ижро этиш масъулиятига қараб замонавий раҳбарга нисбатан қуйиладиган талабларга уларнинг қанчалик жавоб бериши тўғрисида хулоса чиқариш имкони ҳам ортди.¹

Замонавий уй-жойлар қурилишининг мазмун-моҳияти қишлоқлар қиёфасининг тубдан ўзгартирилиши борасидаги бир-бири билан чамбарчас боғлиқ узок муддатли кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилиши, ижтимоий соҳа ва ишлаб чиқариш инфратузилмаси ривожланишининг жадаллашувидан далолат беради. Фермер хўжаликлари ривожига ҳар томонлама қўллаб-қувватланмоқда. Шунингдек, қишлоқда мулкдорнинг, тадбиркорлик ва кичик бизнеснинг имтиёз ва рағбатлантириш чоралари кенгайиб, янги имкониятлар яратилмоқда.

Энг муҳими, қишлоқ жойларда қурилиш олиб бориш учун узок истиқболга мўлжалланган, лойиҳалаштириш, саноат-қурилиш, муҳандислик-техник жиҳатдан кучли маънавий салоҳиятга эга бўлган база яратишга

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 26 январдаги ПҚ-1046-сонли „Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили Давлат дастури тўғрисида“ги Қарори.

эришилди. Бундай база қишлоқ аҳолиси турмуш даражасини тубдан ошириш ва шаҳар шароитига яқинлаштиришга хизмат қилмоқда. Қишлоқларда ҳаёт сифатини тубдан юксалтириш бўйича амалга оширилган чора-тадбирлар мажмуасини қуйидаги йўналишларда баҳолаш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

1. Уй-жойлар қурилиши билан боғлиқ тегишли ҳужжатларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиб, қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий база янада такомиллаштирилди ва мустаҳкамланди.

Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси қурилиш режаларига, санитария талаблари ва қурилиш нормаларига риоя қилиниши устидан қатъий тизимли назорат ўрнатиш белгиланди. Ҳудудларда аҳолини жойлаштириш, ҳудудларни режалаштириш ва бош режалари билан боғлиқ ҳужжатларни ишлаб чиқиш тизимини тезлаштиришга эътибор ортиди².

Махсус муассаса „Қишлоққурилишлойиҳа“ лойиҳа-тадқиқот институти тўлақонли фаолият бошлаши тезлашиши учун юқори малакали кадрлар билан мустаҳкамланиб, аниқ ва равшан вазифалар белгиланди³.

Қурилиши бўйича белгиланган чора-тадбирларни манфаатдор тузилмалар билан биргаликда амалга ошириш учун ҳудудий бўлимларга эга ихтисослашган «Қишлоқ қурилиш банк» ташкил этилди. Инвестиция дастури доирасида «Қишлоқ қурилиш банк» ка молиявий манбалари ва маблағ ажратиш механизмини белгилаш юкланди. Ихтисослаштирилган „Қишлоқ қурилиш инвест“ буюртмачи компанияси ва жойлардаги филиалларга мамлакат бўйича янги уй-жой массивлар қурилиши ва эгаларига қалит билан топширилишида мутасаддилик топширилди⁴. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ҳокимликлари туманларда намунавий лойиҳалар бўйича уй-жойлар, қишлоқларда ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма объектларини қуриш бўйича ихтисослашган хусусий пудратчи корхоналар ташкил этилди. Уларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлашга ёрдам кўрсатиш механизми кўриб чиқилди.

2. Ҳудуд ва минтақаларнинг иқлими, демографик ҳолати ва бошқа шарт-шароитларини ҳисобга олган ҳолда меъморий-лойиҳавий қурилиши бўйича бош режалари ишлаб чиқилиши таъминланди.

³ Қишлоқ жойларда барпо этилган объектларни қуришда янги меъморий бош режа ва намунавий лойиҳалар бўйича ишлаш имкониятига эга бўлинди. Қурилиш материаллари саноатини ривожлайтириш борасида эришилган ютуқлардан фойдаланишга эътибор ортиди⁵. Шунингдек, махсус дастурлар

² Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 9 мартдаги 59-сонли „Замонавий архитектура — шаҳарсозлик талабларини инобатга олган ҳолда аҳоли пунктларини ободонлаштириш ишларини ташкил этиш қоидалари“ ҳамда 2009 йил 7 апрелдаги Ф-148-сонли „Қишлоқ аҳоли пунктларини бош режалар ва ҳудудларни меъморий режалаштиришни ташкил этиш лойиҳалари билан ўз вақтида таъминлаш, ушбу ҳудудларни шаҳарсозлик жиҳатидан комплекс ривожлантиришни амалга ошириш тўғрисида“ги Фармойиши.

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 27 январда қабул қилинган „МЧЖ Қишлоқ-қурилишлойиҳа“ лойиҳа-қидирув институтини ташкил қилиш тўғрисида“ги Қарори.

⁴ 2009 йил 3 августдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-1167-сонли „Қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши қўламини кенгайтиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида“ги Қарори.

⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 24 мартдаги ПФ-3586-сонли „Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва қурилиш материаллари саноатини ривожлантириш тўғрисида“ги Фармони.

асосида „Ўзқурилишматериаллари" компанияси билан биргаликда маҳаллий хом ашёдан қурилиш материаллари ишлаб чиқариш ташкил этилди. Қишлоқда нафақат обод аҳоли масканлари ва замонавий уйлар, балки равон йўллар, узлуксиз энергия таъминоти, аҳолини тоза ичимлик суви билан таъминлаш тизими, ривожланган ижтимоий объектлар тармоғи (қишлоқ врачлик пунктлари, мактаблар, болалар спорти иншоотлари), телекоммуникация ва почта алоқаси бўлимлари, хизмат кўрсатиш, савдо шохобчалари ва бошқа тузилмаларга эга бўлинди.

4. Қишлоқ жойлардаги мавжуд инфратузилмани кенгайтириш бўйича қўшимча маблағ ва имкониятлар топилди. Яъни, қишлоқлар қиёфасини замонавий архитектура ва саноат асосида тубдан ўзгартириш ва янгилаш, уй-жой, ижтимоий ва коммунал объектлар, коммуникацияларни барпо этиш бўйича узоқ муддатга мўлжалланган аниқ мақсадли ишларда турли имтиёз ва қулайликлар таъминланди.

Аввало, уй-жой қуриш ва реконструкция қилиш бўйича янги ташкил қилинаётган ихтисослаштирилган пудрат ташкилотлари 5 йил муддатга барча турдаги солиқлардан озод этилди. Қурилаётган уй-жойларни имтиёзли фоиз ставкалари билан узоқ муддатли ипотека кредитлари орқали аҳолига топшириш тартиби ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилди⁶.

5. Қишлоқда уй-жой қуриш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантиришни жадаллаштириш дастури замирида ўн минглаб янги иш ўринларини яратишдек жуда улкан ҳажмдаги ишлар мужассам бўлиб, мамлакат аҳолисининг бундай кенг кўламли бунёдкорлик ишларида фаол иштироки таъминланди. Бундан ташқари мазкур дастур мамлакатимиз учун долзарб бўлган аҳоли бандлигини таъминлаш, шу тариқа одамларнинг даромадини янада ошириш ва ҳаёт сифатини юксалтириш масалалари ҳал этилишига хизмат қилмоқда.

Асрлар оша давом этиб келаётган халқимизнинг бундай бунёдкорлик анъаналари 2009 йилдан сўнг янги босқичга кўтарилди. 2009 йилдан эътиборан Президент И.А. Каримов ташаббуси ва раҳнамолигида республиканинг барча қишлоқ ва туманларида намунавий лойиҳалар асосида турар жойларни қуриш кўлами кенгаймоқда⁷.

Мамлакатда биргина 2011 йилнинг ўзида умумий майдони 1 миллион 100 минг квадрат метрга тенг бўлган 7400 та хусусий уй-жойни фойдаланишга топшириш мақсадида 576 миллиард сўмдан зиёд сармоя йўналтирилди.

Қурилаётган уй-жойларнинг эгаларига молия муассасалари томонидан 15 йил муддатга йиллик 7 фоиз ставка бўйича кредит ажратилиши, уй биттач эса, у шахсий мулк сифатида қабул қилиб олинishi, газ, сув, электр энергияси ва бошқа муҳандислик тармоқларига ҳеч қандай қўшимча тўловларсиз уланиши каби бир қатор енгилликлар яратилди.

⁶ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 25 майда қабул қилинган 148-сон Қарори.

⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг „Қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида“ ги 2009 йил 3 августдаги Қарори.

Ҳар қандай бино ва иншоотнинг қурилишида унинг меъморий ечими муҳим аҳамиятга эга. Бу борада, яъни замонавий янги лойиҳаларни ишлаб чиқиш масъулияти „Қишлоқ-қурилиш лойиҳа“ институти мутахассислари зиммасига юклатилган. Президент И.А. Каримовнинг 2011 йилнинг асосий яқунлари ва 2012 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузасида қишлоқ жойларда уй-жой қурилишини ривожлантиришнинг 2015 йилгача мўлжаллаб тасдиқланган дастурини амалга ошириш ишларига 2 миллиард 200 миллион АҚШ доллари миқдорида маблағ йўналтирилиши кўзда тутилаётганини алоҳида қайд этди.

„Қишлоқ қурилиш инвест“ инжиниринг компанияси жамоаси томонидан массивларнинг топосъёмкаси, геология ва ишчи лойиҳалари тайёрланиб, қурилиш учун зарур бўлган маҳсулотларни имтиёзли нарх ва белгиланган муддатларда етказиб бериш бўйича жадвал ишлаб чиқилиши ҳамда пудратчи қурилиш ташкилотлари ўртасида тендер танловларини ўтказиш муҳим аҳамият касб этди. Чунки, қурилиш жараёнини намунали ташкил этиш ишни тез ва сифатли бажаришга хизмат қилди.

Натижада 2011 йили „Қишлоқ қурилиш инвест“ инжиниринг компанияси тизимида қурилишга ихтисослаштирилган ва ишга туширилган 12 та завод томонидан пудратчи ташкилотлар 28,9 миллион дона пишиқ ғишт, 613,4 минг квадрат метрлик металл томёпқич, 2,7 минг квадрат метр ҳажмда эшик ва ромлар билан арзон нархларда таъминландилар.

Намунавий лойиҳаларнинг ўртача лойиҳа қийматида 23—25 фоизи (ғишт, том ёпиш материаллари (металлочерепица), эшик ва ромлар) каби қурилиш материалларига тўғри келмоқда. Қурилиш материаллари нархларини оптималлаштириш мақсадида „Қишлоқ қурилиш инвест“ ИКси томонидан йилига 300 миллион дона пишган ғишт ишлаб чиқарадиган 12 та, йиллик қуввати 1,7 миллион кв. метр том ёпиш материаллари (металлочерепица) ҳамда 75 минг донадан эшик ва ром ишлаб чиқарадиган янги корхоналар ташкил этилмоқда.

„Ўзқурилишматериаллари“ акциядорлик компанияси томонидан сўнгги йиллар давомида ўттиздан ортиқ турдаги замонавий қурилиш материалларини ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Бунда: алебастр ва қурилиш бўғри, қуруқ, безакловчи қоришмалар, гипсо-картон, девор ва шифтлар учун пластик панеллар, „алюкобонд“ алюминий-пластикли композитли панеллар, алюминийли радиаторлар; ламинатланган паркет; сопол черепица: вермикулит, ойна ва эшиклар учун блоклар ҳамда шиша пакетлар, гилроизоляцияцион томёпқич материаллари кабиларга алоҳида тўхталиш лозим:

2012 йилда „Ўзқурилишматериаллари“ АК томонидан янги турдаги қурилиш материалларини ишлаб чиқаришни ўзлаштириш борасида аниқ чора-тадбирлар белгиланган бўлиб, улар жумласидан: замонавий ғишт ишлаб чиқарувчи корхоналарни ишга тушириш; қишлоқ аҳоли пунктларида замонавий томёпқич материалларни ишлаб чиқариш бўйича 6 та ишлаб чиқариш объектларини ишга тушириш; замонавий безакловчи материалларни ишлаб чиқарувчи янги қувватларни ишга тушириш; 6 та

конни тиклаш ва реконструкция қилиш ҳамда уларнинг қувватларини ошириш сингари йирик қурилиш иншоотлари ўрин олган.

Қишлоқларда янги уй-жойлар барпо этилиши баробарида массивларнинг ташқи инфратузилмасини яратиш ҳам ҳукуматнинг доимий эътиборида бўлди. Хусусан, „Ўзтрансгаз“, „Ўзбекэнерго“ компаниялари ва маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан юзлаб километрлик газ ҳамда ичимлик суви тармоқлари, электр энергияси линиялари тортилиб, асфальт йўллар ётқизилиши, ҳудудларда болалар боғчалари, мактаблар бинолари, гузарлар, сервис хизмати кўрсатиш шохобчалари каби ижтимоий иншоотларнинг (болалар спорт мажмуаси, деҳқон бозори, новвойхона, савдо ва маиший хизмат кўрсатиш шохобчаси, мини банк, милиция таянч пункти) барпо этилиши, ўз навбатида, жойларда аҳоли яшаши учун шаҳардагидек шарт-шароитлар яратишга асос бўлди.

Ҳар йили давлат бюджетининг 50 фоизи ижтимоий соҳага йўналтирилмоқда⁸. 2012 йилга мўлжалланган режаларда давлат бюджетининг 60 фоизи ижтимоий соҳани ривожлантиришга йўналтирилган бўлиб, унинг аксарият қисми, аввало соғлиқни сақлаш, таълим-тарбия, илм-фан, маданият тармоқларини юксалтиришга қаратилган.

Хулоса сифатида шуни айтишимиз мумкинки, мустақкам оила қуриш, фаровон ва бахтли турмушга эришиш, авваламбор, оила қурадиган ёшларнинг ўзига, уларнинг ақл-заковатига, оила, жамият ва давлат олдидаги ўз масъулият ва бурчини чуқур англашига боғлиқ. Лекин юксак орзу-умидлар билан кенг ҳаётга эндиgina қадам қўяётган ёш оилаларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаши, уларга имтиёз ва имкониятлар яратиб бериш, аввало, уй-жой билан таъминлаш учун биринчи галда давлат ва жамият масъулдир.

Янги уйлар калитининг белгиланган муддатларда топширилиши қишлоқ одамларининг ҳар бирига қувонч улашиш, қишлоқларнинг эса шаҳарлар сингари кўркем қиёфа касб этиши, ҳар бир куннинг ўзига хос янгиликка, ижобий ўзгаришларга бой бўлишига асос бўлади. Қишлоқларда бунёд этилаётган замонавий турар жойларда истиқомат қилаётган аҳоли турмуши тобора тўқис ва фаровонлашуви мамлакат миқёсида олиб борилаётган кенг қўламли ислоҳотлар самарасини яна бир қарра намоён этди.

⁸ Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг минг йиллик ривожланиш мажлисидаги нутқи [2010 йил 20 сент.]; Хорижий ижтимоий-сиёсий доиралар вакилларининг муносабатлари ва шарҳлари / Ислон Каримов. Т.: „O'zbekiston“ НМИУ. 2011. - 10-бет.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 26 январдаги ПҚ-1046-сонли “Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили Давлат дастури тўғрисида”ги Қарори.
2. Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 9 мартдаги 59-сонли „Замонавий архитектура — шаҳарсозлик талабларини инобатга олган ҳолда аҳоли пунктларини ободонлаштириш ишларини ташкил этиш қоидалари“ ҳамда 2009 йил 7 апрелдаги Ф-148-сонли “Қишлоқ аҳоли пунктларини бош режалар ва ҳудудларни меъморий режалаштиришни ташкил этиш лойиҳалари билан ўз вақтида таъминлаш, ушбу ҳудудларни шаҳарсозлик жиҳатидан комплекс ривожлантиришни амалга ошириш тўғрисида”ги Фармойиши.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 27 январда қабул қилинган „МЧЖ Қишлоқ- қурилишлойиҳа" лойиҳа-қидирув институтини ташкил қилиш тўғрисида“ Қарори.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 3 августдаги ПҚ-1167-сонли „Қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида“ги Қарори.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 24 мартдаги ПФ-3586-сонли „Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва қурилиш материаллари саноатини ривожлантириш тўғрисида" ги Фармони.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 25 майда қабул қилинган 148-сон Қарори.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг „Қишлоқ жойларда уй-жой қурилиши кўламини кенгайтиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида“ ги 2009 йил 3 августдаги Қарори.
8. Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг минг йиллик ривожланиш мажлисидаги нутқи [2010 йил 20 сент.]; Хорижий ижтимоий-сиёсий доиралар вакилларининг муносабатлари ва шарҳлари / Ислом Каримов. Т.: „O'zbekiston“ НМИУ. 2011. - 10-бет.